

Gaál Botond: Kis tanszékből nagy egyetem
Hatvani István Teológiai Kutatóközpont – Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2012. 205 lap

A tetszetős kivitelű kiselakú könyv elsősorban teológiai indíttatású és egy, a kétségtelenül legfontosabb teológiai oktatási egység, a dogmatikai tanszék történetén keresztül tekint át a különböző teológiai felfogások és iskolák jelenlétét és változásait a Debreceni Református Kollégiumban a 16. század első felétől napjainkig.

Recenzens – beállítottságának megfelelően – a fentiek részleteivel nem kíván foglalkozni, hanem tekintettel az egyetem alapításának 100. évfordulójára, inkább a kötet kulturális, tudománytörténeti és felsőoktatás-fejlesztési szempontjait helyezi előtérbe.

Mint a távoli eseményeket gyakran, a Debreceni Református Kollégium kezdeteit sem könnyű pontosan „kibogozni”. Az első írásos említés 1549-ből való, amely azonban már működő iskoláról tudósít. Persze nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy ez még nem felsőfokú oktatás, az erre vonatkozó igény jóval később (1567) fogalmazódik meg. Mindenesetre a 16. század második fele a Kollégium első virágzó szakasza. Ekkor születik a *Debreceni Aritmetika*, Méliusz Juhász Péter pedig magyar–német–latin nyelven kiadja a *Herbariumot*. 1567-ben a Debreceni alkotmányozó Zsinaton elfogadják a *Második Helvét Hitvallást*. Huszár Gál Debrecen szerepét abban látta, hogy „...mind az egész Magyarországnak és Erdélyiségnek és több sok helyeknek is világosejtő lámpásának lenni.” Debrecen jelentőségét mutatja különben, hogy a dunamelléki lelkészek már korábban (1551-ben) a debreceni zsinathoz fordultak lelkészeket kérve.

A 17. században létesült a második tanszék (1636 – I. Rákóczi György alapítása), majd a harmadik is (1660 – Apafi fejedelem). Ezek száma a továbbiak során úgy szaporodott, hogy 1912-ben a Debreceni Királyi

Egyetem létrejöttékor a Kollégium 17 tanszékét adott át az egyetemnek. A Kollégium életében jelentős eseménye volt a 17. századnak, hogy 1660-ban, amikor Nagyvárad török kézre került, Martonfalvi Tóth György tanítványaival együtt Debrecenbe jött át, ahol híres professzora lett a Kollégiumnak. Mind erre, mind az előző és következő századokra jellemző a tanárok és diákok külföldi utazása. A tanárok legtöbbször külföldön szerzett egyetemi fokozatot, sőt nem egyszer a Kollégiumból került valamely külföldi egyetem tanszékének élére. A peregrinus diákok úti céljai közül Genf, Wittenberg, Heidelberg, Groningen, Bern, Zürich, Utrecht, Oxford, Cambridge nevét kell kiemelniük, de nehéz lenne a „teljes spektrumot” felsorolni. Mindezzel akkor éltek, amikor az ország három részre szakadt. A kollégium diákjai és professzorai a külföldi utak során korszerű tudást kaptak és megismerték a legújabb teológiai áramlatokat. Ezek Debrecenben egyszer-egyszer összeütkezésbe is kerültek a hagyományos állásponttal, amelyet mindig is elsősorban a Bibliához ragaszkodás jellemezett.

A 18. században egyre jobban előtérbe kerülnek a természettudományok. A Kollégiumban olyan professzorok fémjelzik ezt a folyamatot, mint Maróthy György, Piskárkosi Szilágyi Sámuel vagy Hatvani István. Ebben a században kezdődik meg az egyes teológiai diszciplínák elkülönülése, hogy azután a 19. században mind ezek, mind a többi tudomány is önálló szakterületekké szerveződjenek. 1798-ban önálló filozófiai tanszék létesült, 1800-ban pedig a jog is külön tanszékot kapott. A 20. században hamar megérkezett Debrecenbe a Karl Barth-féle dialektikus teológia. Mikor a kiemelkedő teológus 1936-ban előadást tartott itt, már ismert és becsült volt személye és teológiai megközelítése

miatt is. A 21. században világossá vált, hogy a teológiát nem szabad axiomatizálni, zárt rendszerré tenni, ugyanakkor a szigorú bibliikus szemlélet nem kívánja a tudományoktól, így a természettudományoktól a merev elhatárolódást sem.

Az egyes századok és korok bemutatásánál a könyv nem csak felsorolja, de általában részletesen is bemutatja az akkor működő professzorokat, egyházi vezetőket. És itt figyelhet fel az olvasó arra, hogy Debrecen város közterületei mennyire őrzik az ő neveiket, a Méliusz tértől a Maróthy, Hatvani utcáig vagy a Martonfalvi utcától az Ember Pál utcáig, nem is beszélve a szobrokról és emléktáblákról.

A könyv részletes függelékkel és képanyaggal zárul a jelenlegi professzorokra vonatkozó életrajzokkal és publikációs jegyzékekkel.

Az ismertetést a könyv utolsó bekezdéséből vett idézettel zárom: „...az 1538-tól működő Debreceni Kollégiumot háromszor is

lehetett volna egyetemmé alakítani. Először a 17. század második felében, amikor olyan kitűnő tanárok dolgoztak itt, mint Komáromi Csipkés György, Lisznai Kovács Pál, Martonfalvi Tóth György és Szilágyi Tömkő Márton. Másodszor a 18. század második felében voltak együtt olyan tanárok, akik már egészen európai szinten oktattak, mint pl. Hatvani István és Szilágyi Sámuel, s ekkor éltek és dolgoztak a városban a neves orvosok, Wespri Istvánnal az élen. Harmadszor pedig a 19. század első felében, amikor a híres Kerekes Ferenc, Sárvári Pál, Lugossy József, Péczely József, Csécsi Nagy Imre, Vécsei József, Csányi Dániel, Török József tanítottak a Debreceni Kollégiumban. Ezek valamennyien a Magyar Tudományos Akadémia tagjai voltak.” Mint tudjuk, az egyetemmé emelésre, a királyi egyetem alapítására Debrecenben végül csak száz évvel ezelőtt, a 20. század elején került sor.

Berényi Dénes

Bagossi Edit: Pietro Metastasio színpadi művei Magyarországon Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010. 299 lap

Bagossi Edit munkája a magyar italianisztika Metastasio-kutatásának fontos, hiánypótló darabját jelenti. Pietro Metastasio művei a 18. századi itáliai udvari kultúra részét alkották, és jelentős hatást gyakoroltak a 18–19. század magyar irodalmára. Jelen mű a szerző doktori értekezésén alapul, amelyet a Debreceni Egyetem Irodalomtudományok Doktori Iskola (PhD) programjában védett meg Madarász Imre témavezetésével, s az egyetem Olasz Tanszékén működő Olasz Felvilágosodás és Romantika Kutatóközpont kutatásaihoz kapcsolódik.

Az eddigi Metastasio-szakirodalom főleg az író életrajzi bemutatásával, műveinek filológiai vizsgálatával foglalkozott. Bagossi Edit munkája a Metastasio által megteremtett zenés színpadi műfaj, a melodráma műfaji és hatástörténeti sajátosságait vizsgálja, emellett részletes összefoglaló és rendszerező elemzések

mutat be a melodramák hazai fordításairól.

A 18. század sikerműfajává fejlődő, szöveget és zenét ötvöző műfaj az olasz *Settecento minore* legjelentősebb fejezetét képezi, annak ellenére, hogy a művek többsége a bécsi császári udvar megrendelésére született. A földrajzi közelségnek köszönhetően ezek a darabok átkerültek a magyarországi irodalmi életbe is. Magyarországon először 1741-ben, Pozsonyban Mária Terézia koronázó országgyűlése alkalmából mutattak be zenés Metastasio darabot. Az udvari kultúra mellett melodramái más kulturális közegekben is megjelentek, először az iskolai színjátszás, majd az épülő polgári színház keretein belül.

Metastasio művei négy nagy szintéren fordultak elő a magyar recepciótörténetben. Legnagyobb számban az iskolaszínjátszás